

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.96>
УДК 336.221

М. В. Клубань,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри права та економіко-фінансової безпеки,
Заклад вищої освіти «Академія рекреаційних технологій і права»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3622-5263>

В. В. Рубльов,

*к. е. н., доцент кафедри права та економіко-фінансової безпеки, Заклад
вищої освіти «Академія рекреаційних технологій і права»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1737-2527>

ЕКОНОМІЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТУРИСТИЧНОГО ЗБОРУ

M. Kluban,

*PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law
and Economic and Financial Security,*

PHEI “Academy of Recreational Technologies and Law”

V. Rublev,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Law and Economic
and Financial Security,*

PHEI “Academy of Recreational Technologies and Law”

ECONOMIC RATIONALE OF THE TOURIST FEE

Дана стаття розкриває економічну природу туристичного збору як інструменту фіскальної політики органів місцевого самоврядування. Здійснено аналіз теоретичних підходів до визначення економічного підґрунтя вказаного платежу, а також його розширений розгляд не лише як джерело наповнення місцевих бюджетів, а й як компенсаторний механізм за навантаження на інфраструктуру регіону. Особлива увага приділена принципу еквівалентності в оподаткуванні та ролі туристичного збору в стимулюванні розвитку рекреаційних зон.

В статті досліджено також взаємозв'язок між ставкою збору та динамікою туристичного потоку. Обґрунтовано, що економічне підґрунтя збору полягає у створенні фінансової бази для відтворення публічних благ, якими користуються туристи. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення механізму адміністрування збору з метою підвищення інвестиційної привабливості територіальних громад.

The article examines the economic rationale of the tourist fee as a fiscal instrument of local self-government in Ukraine. The relevance of the study stems from the deepening of financial decentralization and the growing need for territorial communities to generate additional resources for sustainable development. Despite the long-standing existence of the tourist fee in Ukraine's tax system, its economic basis remains a subject of debate due to the lack of a unified approach to understanding its nature, which combines fiscal, compensatory, and stimulating functions.

The research problem addressed in the article lies in the discrepancy between the legal form of the tourist fee and its economic purpose. While revenues from the fee are included in local budgets, their non-targeted use weakens the mechanism's potential to support tourism infrastructure and enhance regional competitiveness. The study identifies critical gaps in the current administration of the fee, including its fixed-rate nature, spatial uniformity, and lack of alignment with the real economic capacity of tourists.

Methodologically, the article employs a combination of doctrinal analysis, comparative legal method, and economic-theoretical modeling. It explores key economic concepts underlying the tourist fee, including the theory of public goods and the free-rider problem, internalization of negative externalities (Pigovian approach), rent theory for local advantages, and the multiplier effect of reinvestment in regional tourism. These approaches highlight how the tourist fee functions as both a compensatory mechanism for the costs imposed on local infrastructure and a source of investment for regional development.

The scientific novelty of the study lies in the integrated theoretical justification of the tourist fee as a targeted fiscal instrument, emphasizing its role in balancing the interests of private businesses, local communities, and tourists. It also proposes a conceptual framework for linking fee rates to the value of local advantages and seasonal tourism flows, ensuring fairness and efficiency in local tax policy.

Practically, the article provides recommendations for legislative reform to establish the targeted use of tourist fee revenues, including adopting ad valorem or progressive fee rates, introducing seasonal coefficients, and legally mandating reinvestment in tourism infrastructure and promotion. Implementation of these measures is expected to enhance the economic efficiency of local self-government, support sustainable tourism development, and strengthen the competitiveness of Ukrainian destinations.

Keywords: *tourist fee, local taxes, fiscal policy, economic rationale, tourism infrastructure.*

Ключові слова: *туристичний збір, місцеві податки, фінансова політика, економічне підґрунтя, туристична інфраструктура.*

Постановка проблеми. В умовах поглиблення фінансової децентралізації та пошуку додаткових ресурсів для саморозвитку територіальних громад, особливої ваги набуває питання ефективності

місцевого оподаткування. Серед переліку місцевих зборів туристичний збір посідає унікальне місце, оскільки він безпосередньо пов'язаний із використанням локального природно-ресурсного та культурного потенціалу.

Проте, незважаючи на тривалу історію існування цього платежу в податковій системі України, його економічне підґрунтя залишається предметом гострих дискусій. Проблема полягає у відсутності єдиного підходу до розуміння природи цього збору, оскільки туристичний збір об'єднує в собі кілька аспектів, а саме:

- фінансовий аспект, оскільки він може бути виключно інструментом наповнення бюджету;
- компенсаторний аспект, оскільки він може відігравати роль плати за надмірне навантаження на комунальну інфраструктуру, яке створюють тимчасові відвідувачі;
- стимулюючий аспект, оскільки цей збір можна трансформувати у дієвий механізм реінвестування в туристичну галузь.

Нестабільність туристичних потоків в умовах воєнного стану та можливість зміни моделі адміністрування збору потребують ґрунтовного переосмислення його економічної бази. Невизначеність чіткого економічного призначення туристичного збору призводить до неефективного розподілу коштів на рівні громад, що, у свою чергу, гальмує розвиток внутрішнього туризму та знижує конкурентоспроможність дестинацій.

При чому кошти від туристичного збору потрапляють до загального фонду місцевого бюджету, що розмиває його економічне підґрунтя як інструменту розвитку саме туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження фінансового потенціалу місцевих зборів зробили Фугело П. М., яка обґрунтувала необхідність інтеграції збору в маркетингові стратегії громад [1, с. 107], Бойко М. Г., Босовська М. В., Мазаракі А. А., які досліджували трансформації туристичної системи в кризових умовах [2, с. 33]. Питаннями методології розвитку галузі та її правового регулювання

займалися також Носирєв О. О., який досліджував розвиток підприємств готельно-ресторанного та туристичного бізнесу [3, с. 152], а також Лисюк Т. В., Матвійчук Л. Ю., Лепкий М. І., що досліджували інноваційні інформаційні технології туристичних підприємств [4]. Проте, питання чіткого визначення економічного підґрунтя як правової категорії у їхніх працях залишається дискусійним.

Постановка завдання. Стаття полягає у теоретичному обґрунтуванні економічного підґрунтя туристичного збору як цільового інструменту фінансової політики органів місцевого самоврядування та розробці на цій основі пропозицій щодо внесення змін до Податкового кодексу України в частині встановлення цільового характеру використання отриманих коштів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до пункту 268.1. статті Податкового кодексу України туристичний збір - це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету [5].

Економічне підґрунтя будь-якого податку чи збору — це сукупність об'єктивних економічних умов та закономірностей, які виправдовують його встановлення. У випадку з туристичним збором мова йде не просто про «поповнення бюджету», а про складну систему компенсаторних та регуляторних механізмів.

Розкрити поняття економічне підґрунтя туристичного збору можна через такі ключові економічні концепції:

1. Концепція суспільних благ та «безквиткового» споживання, яка є фундаментом економічного обґрунтування туристичного збору. Суть концепції полягає в тому, що територіальна громада за кошти, що сплачують місцеві платники податків, а саме податку на доходи фізичних осіб, податку на майно, створює та утримує такі суспільні блага, як освітлені вулиці, доглянуті парки, відремонтовані тротуари, системи громадської безпеки. Турист, приїжджаючи в DESTINATION, активно споживає ці блага, але не є платником податків до місцевого бюджету. Виникає ситуація «безквиткового пасажира» (free-rider problem). Тому в даному випадку туристичний збір має

виступати формою справедливої оплати за користування локальною інфраструктурою, яку фінансують мешканці громади.

2. Концепція інтерналізації негативних екстерналій, яка полягає в тому, що туризм створює не лише прибуток, а й «зовнішні витрати» (екстерналії), які лягають на плечі громади. Це може бути додаткове навантаження на комунальні мережі, збільшення обсягів сміття, шум, зношення пам'яток архітектури, затори.

В даному випадку туристичний збір працює як «податок Пігу» — він коригує ринкову ситуацію, за якої витрати на відновлення середовища перекладаються з бізнесу та туриста на місцевий бюджет. Економічне підґрунтя тут полягає у відшкодуванні збитків, завданих публічному простору.

3. Концепція теорії рентної плати за локальні переваги, зміст якої криється в тому, що кожна туристична локація має унікальну рекреаційну ренту (клімат, море, гори, історична спадщина). Тут право на використання цієї унікальності належить громаді. Суб'єкти господарювання (готелі) отримують прибуток саме завдяки доступу до цих ресурсів. Економічним обґрунтуванням туристичного збору є спосіб вилучення частини цієї ренти на користь власника ресурсу — громади, для того, щоб підтримувати цей ресурс у належному стані.

4. Концепція мультиплікативного ефекту та реінвестування, що полігає в тому, що економічне підґрунтя туристичного збору також пов'язане з теорією економічного зростання. Сутність концепції полягає в тому, що зібрані кошти спрямовуються на маркетинг регіону та покращення сервісу, внаслідок чого зростає привабливість дестинації. Внаслідок зростання такої привабливості збільшується потік туристів та зростають доходи місцевого бізнесу, що призводить в свою чергу до збільшення надходжень від інших податків (на прибуток, єдиного податку).

Варто зазначити, що зазначені підгрунтя працюють лише за умови цільового спрямування коштів, що в Україні наразі є слабким місцем законодавства.

Однак саме для туристичного збору в національному законодавстві існує суттєвий розрив між економічним підгрунттям та юридичною формою такого виду податку.

Найкраще це проявляється в тому, що база оподаткування прив'язана до загальної кількості діб тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі), а не до ціни самого місця проживання, що ігнорує реальну купівельну спроможність туриста та обсяг спожитих ним благ.

Концепція рентної плати за локальні переваги у контексті туристичного збору є одним із найсильніших аргументів для обґрунтування його економічної та правової природи. Цей аспект важливо розглядати через призму теорії диференційної ренти.

В основі концепції лежить ідея, що певні території володіють унікальними ресурсами, які не є результатом людської праці в конкретний момент, але мають високу споживчу вартість. Це клімат, доступ до моря чи гір, бальнеологічні ресурси (мінеральні води), концентрація пам'яток культурної спадщини.

Суб'єкти господарювання (готелі, бази відпочинку) отримують надприбуток (ренту) саме завдяки вигідному розташуванню біля цих ресурсів. Туристичний збір у цьому випадку виступає як механізм вилучення частини цієї ренти на користь законного власника ресурсу — територіальної громади.

Ця концепція стверджує, що локальні переваги — це свого роду природний або історичний капітал громади. Коли турист приїздить у конкретне місто, він платить готелю за ліжко, але насправді він платить за можливість перебувати в цій локації.

Оскільки готель не «створив» море чи ратушу XIV століття, він не має монопольного права на всі кошти, які турист готовий заплатити за

перебування поруч із ними. Збір стає платою за доступ до цих локальних переваг.

Водночас локальні переваги часто є вичерпними або вразливими. Саме надмірна кількість туристів (*overtourism*) погіршує якість локальної переваги (забруднюється пляж, зношується архітектура). Тому рентна плата через туристичний збір виконує роль регулятора, який дозволяє громаді акумулювати кошти для регенерації та охорони цих самих «переваг», щоб вони не втратили свою економічну цінність у майбутньому.

Для туристичного збору характерною також може бути просторова диференціація ставок. З точки зору цієї теорії, ставка туристичного збору не може бути однаковою по всій країні. Економічне підґрунтя рентної теорії вимагає, щоб у громадах із вищою концентрацією локальних переваг (наприклад, Буковель чи Трускавець) ставка була вищою, ніж у менш привабливих регіонах. Це обґрунтовує право місцевого самоврядування самостійно визначати розмір збору залежно від «ринкової вартості» своїх локальних переваг.

Але туристичному збору притаманним є і справедливий розподіл доходів, тому він і характеризується перерозподільною функцією. Доходи від туризму часто осідають у приватних руках (готельєри), тоді як витрати на підтримку привабливості локації (прибирання, безпека, реставрація) несе громада.

Рентний підхід дозволяє збалансувати інтереси: приватний бізнес заробляє на локації, але частину цього «рентного доходу» віддає громаді через збір для підтримки самої локації.

Концепція мультиплікативного ефекту та реінвестування у контексті туристичного збору є ключовим аргументом для обґрунтування його стимулюючої функції. Якщо рентна теорія пояснює, чому ми беремо гроші, то ця концепція пояснює, як ці гроші працюють на розвиток усієї економіки регіону.

Мультиплікативний ефект у туризмі проявляється в тому, що кошти, витрачені одним туристом (або інвестовані громадою з туристичного збору), генерують доходи в суміжних галузях. Мультиплікативний ефект проявляється як прямий ефект, коли, наприклад, кошти отримує готель від сплати туристичного збору. Непрямий ефект проявляється, коли територіальна громада витрачає туристичний збір на освітлення вулиць чи ремонт дороги до пам'ятки природи. Це залучає більше туристів.

Нові туристи купують продукти у місцевих фермерів, користуються послугами гідів, таксі та майстрів сувенірів. Кожна гривня з туристичного збору, вкладена в інфраструктуру, повертається в економіку громади у 3–5-кратному розмірі через інші податки. Тут має місце індукований ефект.

Головна характеристика цієї концепції — циклічність. Без реінвестування мультиплікатор перестає працювати. Туристичний збір спрямований на цільове спрямування на туристичний продукт (реінвестування), що є стимулом для підвищення якості дестинації, яка дає поштовх зростанню попиту та збільшення доходів місцевого бізнесу та бюджету.

В Україні існує проблема, коли туристичний збір часто витрачається на цілі, не пов'язані з туризмом (не реінвестується), ланцюжок розривається, і збір перетворюється на звичайний фіскальний тягар, який не дає розвитку.

Туристичний збір розглядають і як «пусковий механізм» (Seed Money). У цій концепції даний збір розглядається не як значне джерело доходів саме по собі, а як інвестиційний ресурс. Надходження від туристичного збору можуть бути невеликими, але вони є тими коштами, які громада має право витратити на маркетинг та брендинг. Саме ці витрати запускають мультиплікатор, залучаючи в регіон платоспроможних гостей.

Також даній концепції притаманно те, що вигода від збору виходить за межі готельного бізнесу. Наприклад, при використанні туристичного збору для реставрації фасаду історичної будівлі створюються робочі місця для

будівельників, підвищується вартість нерухомості поруч, локація робиться привабливою для відкриття нових кав'ярень (створення робочих місць).

Реінвестування туристичного збору сприяє розвитку суспільних благ спільного користування. Парк, відремонтований за кошти збору, залишається доступним для місцевих мешканців. Таким чином, туристи через збір фінансують підвищення якості життя в громаді, що знімає соціальну напругу між туристами та жителями.

Також в туристичному зборі має місце відсутність цільового призначення, адже юридично кошти даного збору є загальними доходами бюджету. Це в свою чергу руйнує економічне підґрунтя «реінвестування», оскільки кошти можуть витрачатися на цілі, зовсім не пов'язані з туризмом.

Загальновідомим є правило, що будь-який податок повинен мати економічне обґрунтування. У випадку з туристичним збором це обґрунтування базується на теорії суспільних благ. Їх сутність полягає в наступному: туристи користуються місцевою інфраструктурою (освітлення, дороги, парки, безпека, вивезення сміття), але не сплачують податок з доходів фізичних осіб до бюджету громади, оскільки не працюють на її території.

Туристичний збір виступає як компенсаційний механізм, що усуває диспропорцію між споживанням публічних послуг нерезидентами та витратами місцевих жителів на їх утримання.

Але тут можна стикнутися з таким дискусійним питанням, що до туристичного збору можна також застосовувати як адвалорну (відсоток від вартості проживання) так і специфічну (фіксовану від мінімальної зарплати) ставки.

Водночас при такому підході можна зіткнутися з тою проблемою, що фіксована ставка туристичного збору порушує принцип вертикальної справедливості. Адже незалежно від вартості номера (хостел за 300,00 грн чи люкс за 10 000,00 грн), розмір збору може бути однаковим.

Тому дані фактори роблять туристичний збір регресивним — він сильніше тисне на бюджетних туристів та малий бізнес, що суперечить його економічній природі як податку на споживання.

Не варто також забувати, що туристичний збір розглядають і як інструмент інтерналізації екстерналій. У наукових колах це називається «інтерналізацією зовнішніх ефектів». Такі екстерналії мають негативний вплив на навколишнє середовище, що проявляється в надмірному навантаженні на екологію, зношенні історичних пам'яток, шумі, автомобільних заторах.

Економічне підґрунтя туристичного збору полягає у вилученні частини ренти від туристичної діяльності для мінімізації цих негативних наслідків. Без такого збору громада може зазнати ринкового провалу, коли витрати на туризм перевищують вигоди від нього.

Україні варто переймати світовий досвід та модель фінансування туристичного збору. У таких країнах Європейського Союзу, як Франція, Іспанія, Австрія, туристичний збір є цільовим. Кошти не розчиняються в бюджеті, а спрямовуються у спеціальні фонди.

Висновки. Таким чином, враховуючи викладене, задля запровадження цільового призначення туристичного збору варто на законодавчому рівні закріпити норми про спрямування 100% надходжень від самого туристичного збору на розвиток туристичного продукту як такого.

Також варто розглянути впровадження відсоткової ставки від вартості проживання або встановлення прогресивної шкали залежно від категорії готелю (зірковості), а також можливості запровадження сезонних коефіцієнтів для регулювання туристичного потоку в пікові періоди шляхом внесення відповідних змін до Податкового кодексу України.

У подальшому плануємо продовжити дослідження економічного підґрунтя податків та зборів в Україні шляхом виявлення проблемних питань, що виникають при практичному застосуванні норм законодавства, що регулюють їх справляння, та внесення відповідних пропозицій.

Література

1. Фугело П. М. Місцеві податки і збори та їх роль у фінансовому забезпеченні реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. Випуск 1(42). С. 107–110. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-1.16> (дата звернення: 11.01.2026).
2. Мазаракі А., Бойко М., Босовська М. Трансформація туризму в суспільстві 5.00. *Вісник КНТЕУ*. 2020. №4(132). С.33-54.
3. Носирєв О. О. Стратегічні орієнтири розвитку підприємств готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2022. № 3-4 (82-83). С. 152-166.
4. Лисюк Т.В., Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І. (2021). Інноваційні інформаційні технології туристичних підприємств. *Економічний форум*. 1 (3), 78-87. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-11>
5. Податковий кодекс України: Закону України від 2 грудня 2010 року № 2755. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

References

1. Fugelo, P. M. (2024), “Local taxes and fees and their role in the financial support of the implementation of their own powers of local self-government bodies”, *Podolskyi visnyk: agriculture, technology, economics*, vol. 1(42), pp. 107–110. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-1.16>.
2. Mazaraki, A., Boyko, M. and Bosovska, M. (2020), “Transformation of tourism in society 5.00”, *Bulletin of KNUTE*, vol. 4(132), pp. 33-54.
3. Nosyrev, O. O. (2022), “Strategic guidelines for the development of hotel, restaurant and tourism business enterprises”, *Bulletin of socio-economic research: collection of scientific works*. Odessa National Economic University, vol. 3-4 (82-83), pp. 152-166.

4. Lysyuk, T.V., Matviychuk, L.Yu. and Lepky, M.I. (2021), “Innovative information technologies of tourism enterprises”, Economic Forum, vol. 1 (3), pp. 78-87. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-11>

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 25 Jan 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 07.02.26

Прорецензовано / Revised: 13.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 19.02.26